СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

УДК 37.013:[613:316.62]

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-2(340)-1-139-155

Бабич Вячеслав Іванович,
доктор педагогічних наук, доцент; професор кафедри олімпійського та професійного спорту ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
vjacheslav_vib@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-1439-7040

Пристинський Володимир Миколайович,
кандидат педагогічних наук, доцент; доцент кафедри теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
v.prystynskyi@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0003-1681-3543

Дубовой Олександр Володимирович,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри олімпійського та професійного спорту, директор навчально-наукового інституту фізичного виховання і спорту ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
davstrongman@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-8498-1234

Зайцев Володимир Олексійович,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізичної реабілітації Національного університету «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна.
v.zaytsev@ukr.net
https://orcid.org/0000-0003-1176-4623

Дубовой Володимир Володимирович,
викладач кафедри олімпійського та професійного спорту ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
i0990770862@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-8166-6223

АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ЩОДО ВМОТИВОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Проблема впливу занять фізичною культурою на формування гармонійно розвиненої особистості, стан психосоматичного здоров'я людини продовжує бути надзвичайно актуальною не тільки в Україні (Iermakova, 2014), а й в багатьох інших країнах світу. Так, ученими з Алжиру (Kenioua, Boumasjed 2016) зауважується на важливості формування здоров'я учнівської молоді шляхом інтеграції в різну розважальну і змагальну діяльність, що сприятиме підвищенню вмотивованості до занять фізичною культурою і спортом. На реалізації програм зміцнення здоров'я учнів Польщі наголошують автори статті «Academic youth's health behavior» (Radzimińska & Weber-Rajek & Lulińska-Kuklik & Kaźmierczak & Moska, 2016), в якій зауважують на надзвичайно важливій ролі активного способу життя, звичках і моделях поведінки як чинниках розвитку вмотивованості до занять фізичною культурою. У межах нашого дослідження ми також спирались на наукові праці, в яких аналізувався зміст навчальних програм з фізичної культури в різних країнах світу, зокрема навчальна програма з фізичної культури в Польщі (Турчик & Вацеба & Бірюк, 2009), зміст фізичного виховання в школах США (Осадчая, 2004), особливості організації фізичного виховання учнівської молоді в Канаді, Німеччині, США (Данилова, 2010), інших країнах західної Європи (Сапаргасимова, Плужнов, 2017).

Міністерством освіти і науки України розроблено основи Стандарту освіти «Нова українська школа» (Гриневич & Ляшенко & Круцевич & Шиян та ін., 2016), в якому враховано передовий досвід найбільш розвинених країн світу та Європи в означеному контексті. Починаючи з 2017-2018 навчального року предмет «Фізична культура» викладається за оновленим змістом (Навчальна програма з фізичної культури для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОН від 23.10.2017 № 1407). Певним пріоритетом оновлення змісту даної програми (оновлення програми відповідно до наказу №52 Міністерства освіти і науки України від 13.01.2017 р. та наказу №201 від 10.02.2017) є її орієнтація на розвиток і соціалізацію особистості учнів, формування національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів засобами фізичної культури.

На нашу думку, реалізація саме такої спрямованості змісту навчальних програм має сприяти підвищенню вмотивованості учнівської молоді до систематичних занять фізичною культурою і спортом. Поряд із цим зауважимо, що у попередніх публікаціях (Л. Іванченко,

В. Пристинський, С. Іванченко, Т. Пристинська, 2018) ми наголошували на тому, що у фізичному вихованні учнів недостатньо провести педагогічну корекцію мотиву, посилити його прояви, а необхідно створити певні умови його реалізації. Тільки тоді мотив набуває стійкого характеру, стає підґрунтям потреби учнів у фізичній культурі, руховій активності.

У літературних джерелах та Інтернет-ресурсах, нам не вдалося знайти обґрунтованих даних, в яких би робилася спроба визначити та науково обґрунтувати вплив змісту навчальних програм на вмотивованість учнів до занять фізичною культурою. Адже, формування мотивації навчання є однією з головних умов забезпечення якості реалізації навчально-виховного процесу, в тому числі й з фізичного виховання учнів, актуальність якої обумовлюється оновленням змісту навчання. В свою чергу зазначимо, що раніше нами було присвячено дослідження проблемам використання потенціалу навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів підліткового віку (Бабич, 2012), а також визначенню можливостей формування соціального здоров'я підлітків в контексті реформування фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах (Бабич, 2018).

Мета дослідження – визначити вплив оновленого змісту навчальних програм на вмотивованість молодших підлітків до занять фізичною культурою.

Матеріал і методи. *Учасники дослідження*

Респондентами виступали учні із різних регіонів України загальною кількістю 457 школярів (230 дівчат та 227 хлопців).

Організація дослідження

Визначення впливу оновленого змісту навчальних програм на формування вмотивованості учнів до занять фізичної культурою відбувалось за допомогою комплексу методів дослідження: аналітичний огляд літературних та Інтернет-джерел, інструктивних матеріалів, нормативно-правових документів, педагогічні спостереження, бесіди, інтерв'ю, анкетування.

Для визначення впливу змісту навчальних програм на вмотивованість учнів до занять фізичною культурою було використано адаптовану нами методику вивчення мотивації учнів 4-7 класів за анкетою «Мотиви навчання учнів» практичних психологів м. Харкова, а також методику «Дослідження мотивації навчання» М. Гінзбурга. Визначалися домінуючі мотиви навчальної діяльності учнів на уроках фізичної культури та в позакласній фізкультурно-оздоровчій і спортивно-масовій роботі (навчальний, соціальний, позиційний, мотив оцінки, ігровий, зовнішній). Зокрема, в анкеті були зазначені наступні чинники: 1. «Я намагаюся краще навчатися на уроках фізичної культури, щоб …» (отримати високу оцінку, було більше часу для ігор і розваг, більше знати про вплив занять на розвиток організму тощо); 2. «Навчання і знання на уроках фізичної культури необхідні мені для …»

(саморозвитку: знати і вміти, щоб поважали і цінували, бути кращим, перемагати в іграх і змаганнях тощо); 3. «Якщо я отримую високу оцінку на уроці фізичної культури …» (вчитель і батьки будуть задоволені, буде більше часу для ігор і розваг, буду розуміти вплив занять на розвиток організму тощо); 4. «Мені подобається коли хвалять на уроці фізичної культури за …» (виконання домашнього завдання, правильне виконання фізичних вправ, особисті риси характеру та прояв позитивних емоцій, активну взаємодію в команді тощо); 5. Моя мета на уроці фізичної культури це …» (високі оцінки, похвала вчителя, засвоєння розуміння впливу занять на розвиток організму тощо); 6. «Найцікавіше на уроці фізичної культури це …» (вивчення нової теми або цікаві рухові завдання, спілкування з партнерами, взаємодія в команді, оцінка рухових досягнень, ігрова діяльність тощо); 7. «Вивчаю навчальний матеріал сумлінно, якщо …» (намагаюсь виправити оцінку, мені подобається і розумію вплив занять на розвиток організму, це рейтинг класу, знадобиться в майбутньому для покращення стану здоров'я тощо); 8. «Я більш активний на уроці фізичної культури, якщо …» (хочу більше дізнатися про вплив занять на розвиток організму, знадобиться в подальшому для покращення стану здоров'я, цікаво, щоб залучали до команди, похвала вчителя тощо); 9. «Мій успіх залежить від …» (зацікавленості в оцінці, уваги до пояснення, комунікації з партнерами, настрою, везіння, рівня прояву рухових здібностей тощо); 10. «Якщо навчальний матеріал мені не зрозумілий (складний), то я …» (згадую пояснення на попередніх уроках, вдаюся за допомогою до вчителя, партнерів, відпочину і спробую ще раз тощо).

Інтерпретацію результатів анкетування здійснювали наступним чином: навчальний мотив – 5 балів, соціальний мотив – 4 бали, позиційний мотив – 3 бали, мотив оцінки – 2 бали, ігровий мотив – 1 бал, зовнішній мотив – 0 балів. Сума балів за анкетою: 90-80 – високий рівень мотивації навчання, 79-65 – вище середнього рівень мотивації навчання, 64-40 – середній (нормальний) рівень мотивації навчання, 39-20 – знижений рівень мотивації навчання, 19 і менше – низький рівень мотивації навчання.

Статистичний аналіз

Аналіз та інтерпретація результатів дослідження здійснювались у сукупності (дівчата і хлопці 6 і 7 класів) завдяки розрахунку коефіцієнту достовірності та ступеню вірогідності різниці за t-критерієм Стьюдента.

Результати дослідження.

У межах даного дослідження було здійснено аналіз навчальних програм з фізичної культури для учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти на різних етапах їх удосконалення (передусім, 2012-2017 рр., тобто, в ті терміни, коли до змісту та структури навчальних програм вносились певні зміни та корективи) з метою встановлення їх впливу на вмотивованість учнів до занять фізичною культурою.

Аналіз змісту навчальних програм, які впроваджувались у процес

фізичного виховання учнів, починаючи з 2008-2012 та 2017 рр. [Навчальна програма з фізичної культури для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОН від 23.10.2017 № 1407], дозволяє констатувати, що їх структура характеризується спрямованістю на реалізацію принципу варіативності, який передбачає планування навчального матеріалу відповідно до вікових і статевих особливостей учнів, інтересів і потреб у задоволенні рухової активності, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, кадрового забезпечення, професійної компетентності учителя фізичної культури (зважаючи на специфіку виду спорту). Зміст навчальної програми має забезпечувати розвивальний характер і прикладну спрямованість навчання та виховання; формування гармонійно розвиненої й фізично-повноцінної особистості.

До переваг маємо віднести й те, що навчальна програма побудована за модульною системою та містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складову. До інваріантної частини належать теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст яких реалізовується упродовж кожного уроку. Практично будь-який вид спорту (вид оздоровчо-рухової активності, наприклад, аеробіка, аквааеробіка, бадмінтон, військово-спортивні ігри, волейбол, корфбол, настільний теніс, петанк, регбі, рухливі ігри, єдиноборства, спортивне орієнтування, флорбол, «хортинг», чирлідинг та інші) може бути представлений у вигляді варіативного модуля. Учитель фізичної культури має можливість розробляти власні варіативні модулі, але вони мають пройти експертизу Міністерства освіти і науки України та бути оприлюдненими для загального користування. Критеріями відбору варіативних модулів мають бути наявність матеріально-технічної бази, регіональні фізкультурні й спортивні традиції, кадрове забезпечення, бажання (інтерес) учнів, яке визначається обов'язковим опитуванням. Перед початком навчального року шкільне методичне об'єднання розглядає вибір та розподіл варіативних модулів у кожному класі.

У зв'язку з цим, маємо підставу передбачати, що запровадження розділів «*Теоретико-методичні знання*» (знанневий, ціннісний, діяльнісний компоненти) та *«Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів»* (учень характеризує, наводить приклади, володіє, дотримується правил тощо) сприятиме розвиткові мотиваційної сфери учнів щодо занять фізичною культурою і спортом.

Серед чинників, які би сприяли вмотивованості учнів, на нашу думку, є те, що у розділі навчальної програми «*Організація навчального процесу з фізичної культури»* зауважується, що одними з головних вимог до організації уроку є формування в учнів умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами; забезпечення диференційованого підходу з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості, статі; з урахування мотивів та інтересів до занять фізичними вправами; з використання вчителем різноманітних

організаційних форм, засобів, методів і прийомів навчання; з урахуванням темпів досягнення оптимальної рухової активності учнів упродовж кожного уроку.

Певним додатковим мотиватором, на нашу думку, є структурний компонент навчальної програми *«Домашні завдання»* для самостійного виконання фізичних вправ, які мають бути спрямовані на підвищення рухової активності під час дозвілля, досягнення рекреаційно-оздоровчого ефекту. У разі відставання в розвитку фізичних якостей учитель складає індивідуальну програму фізкультурно-оздоровчих занять, де вказується завдання занять, комплекси фізичних вправ, послідовність їх виконання, кількість повторень, інтервали відновлення (відпочинку), засоби самоконтролю, відмітки про виконання завдання тощо. При цьому, самостійні заняття за індивідуальною програмою надають учневі додаткові бали (бонуси) при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень.

На нашу думку, важливе значення в контексті удосконалення змісту навчальних програм відіграє зміна підходів щодо *«Оцінювання навчальних досягнень»*, коли враховуються особисті досягнення упродовж навчального року; ступінь активності та участь у спортивних змаганнях та фізкультурно-оздоровчих заходах. На основі зазначених показників учитель може застосовувати різноманітні системи нарахування додаткових (бонусних) балів. Наприклад, якщо учень виконав залікову вправу на певний рівень, але при цьому його особистий результат поліпшився порівняно з попереднім показником, то учитель може виставити оцінку на 1-2 бали вищу за ту, яка передбачається навчальними нормативами. При цьому, невиконання нормативів з причин, незалежних від учня (непропорційний фізичний розвиток, пропуски занять з поважних причин тощо) не є підставою для зниження підсумкової оцінки успішності. Отже, оцінка вже виступає певним критерієм самосвідомості, сумлінності, старанності, якості виконання фізичної вправи, а не тільки досягненням певного результату, або контрольного нормативу, «оцінки заради оцінки» (щоб хвалили, не сварили тощо).

Аналізуючи структуру і зміст навчальної програми 2017 р. (доопрацьованої відповідно до наказу №52 Міністерства освіти і науки України від 13.01.2017 р. та наказу №201 від 10.02.2017 р.) маємо зауважити, що вона враховує здобутки попередніх програм та побудована з урахуванням набуття учнями ключових життєвих компетентностей, що, на нашу думку, сприятиме формуванню, перш за все, навчальному (пізнавальному) й соціальному мотивам, які мають пріоритетне значення в оптимізації якості навчального процесу, в тому числі й засобами фізичного виховання.

Так, змістовною лінією «Екологічна безпека та сталий розвиток» передбачено формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні проблем

збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Змістовна лінія «Громадянська відповідальність» спрямована на формування відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Змістовна лінія «Здоров'я і безпека» передбачає формування особистості учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. У програмі наголошується, що завдяки цим компетентностям учні мають усвідомити, що фізична культура є важливим чинником підвищення соціальної активності людини, задоволення моральних, естетичних і творчих запитів, потреби взаємного спілкування, розвиток дружніх стосунків тощо. Зазначається на важливості свідомого ставлення учнів до власного здоров'я та здоров'я інших, умінні організувати гру чи інший вид рухової діяльності, спілкуватися в різних ситуаціях фізкультурно-спортивної діяльності, нівелювати конфлікти, здобувати перемогу, дотримуючись правил чесної гри тощо.

У зв'язку з цим, проведене анкетування учнів 6-7 класів різних регіонів України дає нам підстави вважати, що оновлення змісту навчальних програм позитивно вплинуло на розвиток мотиваційної сфери учнів (рисунок 1).

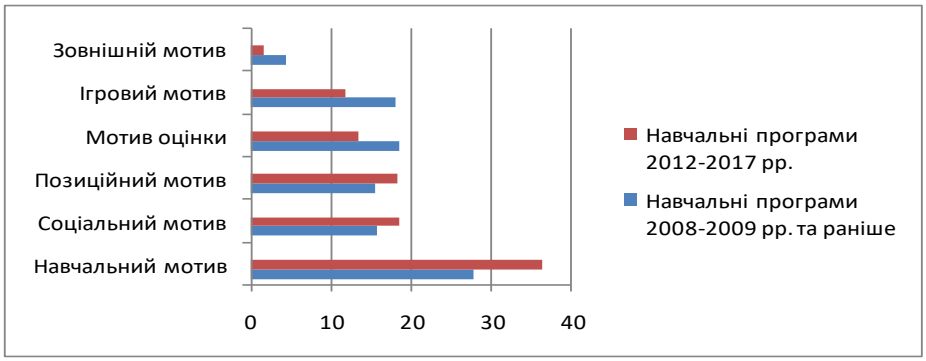

Рис. 1. Результати вибору мотивів молодших підлітків під впливом змісту навчальних програм з фізичної культури

Аналіз результатів анкетування дає нам підстави зазначити, що спостерігається позитивна динаміка у виборі учнями пріоритетних мотивів під впливом змісту навчальних програм 2012-2017 рр. у порівнянні з 2008-2009 рр. і раніше. Так, було встановлено статистично достовірне зростання показників, які характеризують прояв навчального мотиву, мотиву оцінки та ігрового мотиву. Зокрема, навчальний мотив обирають на 8,5% учнів більше ($t=2,24$; $p\leq0,05$-$0,01$), що ми схильні пояснювати розвитком пізнавального інтересу учнів до занять фізичною культурою (прагнуть навчатися, пізнавати нове у впливі занять на розвиток організму, проявляють потребу в оволодінні знаннями, руховими уміннями і навичками тощо). Мотив оцінки обирають на 5,0%

(t=2,01; p≤0,05) та ігровий мотив – на 6,3% (t=2,07; p≤0,05) більше учнів, що пояснюється удосконаленням змісту навчальних програм у контексті оцінювання не тільки кількісного результату навчального нормативу, а й спрямованість оцінки на певну якість виконання фізичної вправи, рухового завдання тощо (оцінка виступає критерієм самосвідомості, сумлінності, старанності тощо, а не тільки виміром виконаного завдання тощо). Сформованість певних мотивів визначається також адекватністю уявлення учнів щодо функцій фізичної культури. Так, прояв ігрового мотиву (бажання брати участь у рухливих і спортивних іграх, іграх за правилами доброчесної гри тощо) спонукає та активізує навчальну діяльність, яка базується на грі та спілкуванні, сприяє задоволенню потреби у руховій активності, але не за рахунок якості навчання.

Менш високі темпи формування мотиваційної сфери учнів щодо занять фізичною культурою спостерігаємо у прояві соціального (сприймання навчання як соціально значущий чинник, усвідомлення необхідності та доцільності навчання тощо), позиційного (підвищення соціального статусу та налаштованість на відповідну суспільну діяльність тощо) та зовнішнього (підкорення встановленим нормам тощо) мотивів. Хоча, соціальний мотив, у взаємодії з навчальним (пізнавальним), мають визначальне значення в забезпеченні якості навчально-виховного процесу.

Позитивна динаміка простежується також у характеристиці рівнів прояву мотиваційної сфери учнів щодо занять фізичною культурою. Наведемо результати такої динаміки на прикладі навчального та соціального мотивів, які відіграють визначальне значення в забезпеченні якості навчання. Так, на рисунку 2 представлена діаграма, яка характеризує зростання високого рівня мотивації навчання (90-80 балів) з 14 до 33 виборів (з 11,0 до 20,0%); вище середнього рівня мотивації навчання (79-65 балів) з 21 до 48 виборів (з 16,5 до 29,1%); зменшення середнього рівня мотивації навчання (64-40 балів) з 59 до 56 виборів (з 46,5 до 33,9%); зменшення зниженого рівня мотивації навчання (39-20 балів) з 21 до 17 виборів (з 16,5 до 10,3%); зменшення низького рівня (19 і менше балів) з 12 до 11 виборів (з 9,5 до 6,7%).

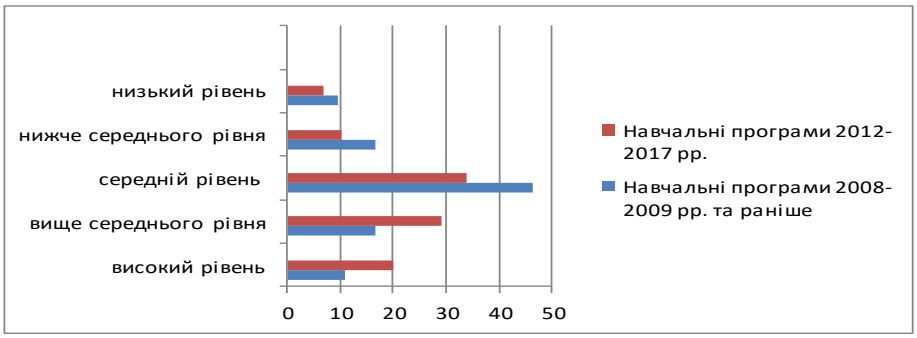

Рис. 2. Показники сформованості рівнів мотивації навчання під впливом навчальних програм 2008-2009 р. (n=127) та 2012-2017 (n=165) з предмету «Фізична культура»

Аналізуючи рівні сформованості соціального мотиву навчальної діяльності, маємо зауважити, що показники високого рівня (90-80 балів) збільшились з 15 до 20 виборів (з 21,4 до 23,5%) респондентів; вище середнього (79-65 балів) – з 24 до 27 (з 31,8 до 34,3%); середнього (64-40 балів) – з 15 до 23 (з 21,4 до 27,1%); зниженого рівня (39-20 балів) – зменшились з 12 до 11 (з 12,9 до 17,1%); низького рівня (19 і менше балів) – зменшились з 5,8 до 4,7% (рис. 3).

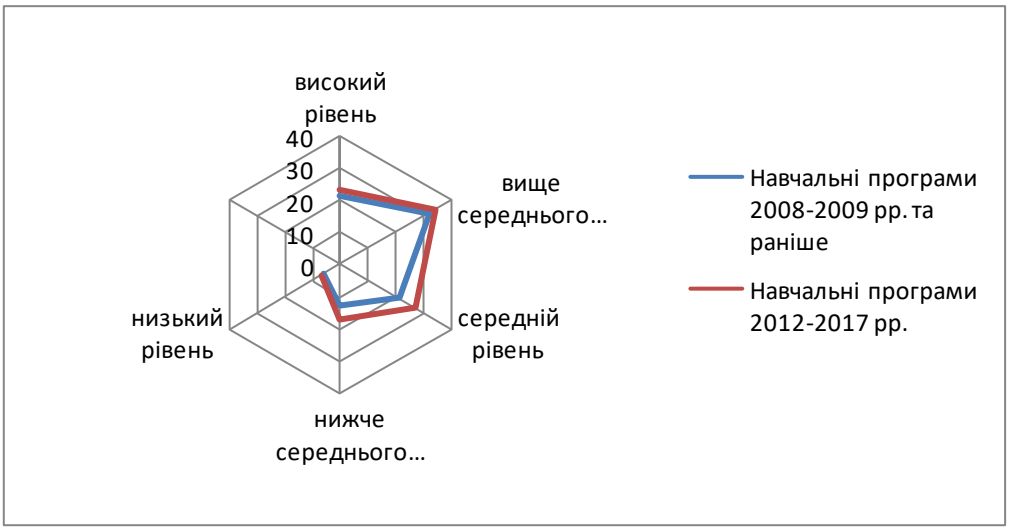

Рис. 3. Показники сформованості рівнів соціального мотиву до навчання під впливом навчальних програм 2008-2009 р. (n=70) та 2012-2017 (n=85) з предмету «Фізична культура»

Певна динаміка простежується також у порівнянні рівнів прояву мотиву оцінки, ігрового, позиційного й зовнішнього мотивів, що свідчить про позитивні зрушення в характеристиці мотиваційній сфері молодших підлітків щодо занять фізичною культурою під впливом оновленого змісту навчальних програм.

Проблема формування вмотивованості учнівської молоді до занять фізичною культурою і спортом продовжує бути актуальною у професійному дискурсі науковців та учителів-практиків. У зв'язку із цим, особливий інтерес викликають результати наукових досліджень та науково-методичні доробки авторів, які розглядають структуру та зміст процесу фізичного виховання учнівської молоді в контексті формування мотиваційної сфери особистості як полівмотивованого уявлення про функції навчально-виховної діяльності.

Так, результати нашого дослідження узгоджуються з науковою позицією Річардса, & Уілсона (2012, 2014), які наголошують на важливості структурування навчальних програм з фізичного виховання таким чином, щоб вони забезпечували розвиток потреби у навчанні впродовж усього життя; створення навчально-виховного середовища, яке би сприяло формуванню відчуття власної активності в реалізації завдань

навчально-виховного процесу на засадах задоволення життєво важливих потреб, підсилення внутрішньої мотивації. При цьому, Грибан (2012), Нестерова, & Павлюк (2014) зауважують, що дефіцит рухової активності учнівської молоді є переважно соціальним, а не біологічним феноменом, а тому вмотивованість до занять фізичною культурою має визначати фізичну активність, яка в кінцевому результаті, спрямована на зміну стану організму, набуття нового рівня фізичних здібностей, яких не можна досягти іншим шляхом, окрім занять фізичними вправами, оздоровчими тренуваннями тощо. У зв'язку з цим, автори зауважують, що одним із перспективних напрямів вирішення зазначеної проблеми є впровадження в навчальний процес спортивно зорієнтованої форми організації фізичного виховання з урахуванням вільного вибору варіативного модулю навчання (виду спорту, оздоровчо-рекреаційного виду рухової активності тощо), що передбачено й оновленим змістом навчальних програм.

Підвищення вмотивованості до занять фізичною культурою і спортом відбулося завдяки посилення теоретичної складової навчальної програми в контексті підвищення в учнів обізнаності з питань формування та збереження власного здоров'я, забезпечення соціальної активності засобами фізичної культури, набуття життєво важливих компетентностей тощо. Виправданість зроблених у програмах коректівів підтверджується й дослідженнями інших учених. Так, здійснивши аналіз програм з фізичного виховання в школах Європи автори встановили, що при організації фізичного виховання потрібно зосередитись на збалансованому впливі як рухової, так й інтелектуальної складової фізичної культури (Уваров & Белаид & Яхяви, 2016). Наукова позиція авторів узгоджується з результатами досліджень, в яких наголошується, що однією з умов розвитку вмотивованості учнів є збільшення обсягу та якості знань з фізичного виховання, об'єктивності оцінювання рухових досягнень, урахування пріоритетів (інтересу, зацікавленості) в обранні виду рухової активності, використання різноманітних інтерактивних рухових та здоров'ярозвивальних технологій (типу Self-FIT тощо), впливу прикладу батьків тощо (Kondakov & Kopeikina & Balysheva & Usatov & Skrug, 2015; Amy S. Ha & Chris Lonsdale & David R & Lubans, & Johan Y. Y. Ng., 2018; Saulius Sukys & Daiva Majauskienė & Vida J. Cesnaitiene and Diana Karanauskiene, 2014).

Актуальним у контексті нашого дослідження є думка про необхідність подолання певних психолого-педагогічних «бар'єрів», які заважають розвитку вмотивованості учнівської молоді до занять фізичною культурою, особливо в початковій та середній школах. Шляхом подолання цих бар'єрів мають бути суб'єкт-суб'єктні відношення в системі «учитель – учень», варіативні навчальні програми, налаштовуваність педагогічного колективу на подолання чинників, які заважають розвитку мотивації (Claire M. Mowling, Sheri J. Brock, Kim K. Eiler, & Mary E. Rudisill, 2004). На необхідності підвищення мотивації учнівської молоді до фізичної

активності зауважують Izedin Mehmeti, & Besim Halilaj (2018) у своїй статті «How to Increase Motivation for Physical Activity among Youth». Автори пропонують передбачати в навчальних програмах реалізацію заходів щодо утворення навчально-виховного середовища, яке би сприяло розвитку як особистісних рухових умінь, так і навичок командної взаємодії, зниженню відчуття тривоги, страху невдачі тощо.

Отже, відносно невисокі темпи зростання вмотивованості учнів до занять фізичною культурою пояснюються власне структурою та змістом навчальних програм (до 2012 року), які практично не враховували пріоритети, інтереси і бажання учнів щодо виду рухової активності; особливості матеріально-технічного забезпечення процесу фізичного виховання; індивідуальні особливості фізичного розвитку та рухової підготовленості учнів, об'єктивність та мотив оцінки щодо успішності результатів рухової діяльності.

Результати дослідження показали, що удосконалення структури та оновлення змісту навчальних програм (з 2012 року) сприяло підвищенню рівнів умотивованості учнів до занять фізичною культурою. Цей факт пояснюється тим, що впроваджені зміни забезпечили позитивний вплив на розвиток, перш за все, соціально значущих фізкультурно-оздоровчих мотивів (бажання самостійно поставити перспективні цілі щодо тілесного вдосконалення, зрозуміти шляхи їх досягнення тощо), проявом яких є високий рівень цілепокладання (активна життєва позиція, бажання свідомо фізично вдосконалюватись, брати відповідальність за власні вчинки, поведінку, стан здоров'я тощо). Звичайно, ці особливості притаманні зрілій особистості, вони не завжди представлені навіть у дорослої людини, але учитель фізичної культури має прагнути до їх формування впродовж всього шкільного дитинства.

Висновки. Порівняльний аналіз навчальних програм з фізичної культури дозволив визначити їх вплив на формування мотиваційної сфери молодших підлітків закладів загальної середньої освіти. Встановлено, що оновлення й удосконалення змісту навчальних програм 2012-2017 рр. позитивно вплинуло на рівень вмотивованості учнів до занять фізичною культурою і спортом. Визначено, що оновлення змісту програм, пов'язане, по-перше, із включенням нових структурних компонентів, змістовних ліній («Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека»), які сприяють набуття учнями ключових життєвих компетентностей; по-друге, із запровадженням розділів «Теоретико-методичні знання» (знаннєвий, ціннісний, діяльнісний компоненти) та «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів»; по-третє, із введенням модульної системи організації навчально-виховного процесу (інваріантна та варіативна складова); по-четверте, із удосконаленням змісту розділів «Оцінювання навчальних досягнень» та «Домашні завдання», коли оцінка виступає певним критерієм самосвідомості, сумлінності, старанності, якості виконання фізичної вправи, а не тільки досягненням певного результату, або контрольного нормативу.

Список використаної літератури

1. Amy S. Ha, Chris Lonsdale, David R. Lubans and Johan Y. Y. Ng. Increasing students' physical activity during school physical education: rationale and protocol for the SELF-FIT cluster randomized controlled trial. *BMC Public Health.* 2018. №18:11. DOI: http://doi.org/10.1186/s12889-017-4553-8. **2. Claire M. Mowling,** Sheri J. Brock, Kim K. Eiler, & Mary E. Rudisill. Student Motivation in Physical Education Breaking down Barriers. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance.* 2004. №75:6. P. 40–45. DOI: http://dx.doi.org/10.1080/07303084.2004.10607256 http://dx.doi.org/10.1080/07303084.2004.10607256. **3. Izedin Mehmeti,** Besim Halilaj. How to Increase Motivation for Physical Activity among Youth. *Sport Mont*. 2018. № 16 (1). P. 29–30. URL: https://www.researchgate.net/publication/322746555. DOI: http://doi.org/10.26773/smj.180206. **4. Andrew K.,** Richards R., & Chantal Levesque-Bristol. Student Learning and Motivation in Physical Education, Strategies. *Journal for Physical and Sport Educators*. 2014. №27 (2). P. 43–46. DOI: http://dx.doi.org/10.1080/08924562.2014.879431 http://dx.doi.org/10.1080/08924562.2014.879431. **5. Saulius Sukys,** Daiva Majauskienė, Vida J. Cesnaitiene and Diana Karanauskiene Do Parents' Exercise Habits Predict 13–18-Year-Old Adolescents' Involvement in Sport? *Journal of Sports Science and Medicine*. 2014. № 13. P. 522–528. URL: http://www.jssm.org. **6. Бабич В. І.** Визначення потенціалу навчального предмету «Фізична культура» у контексті формування соціального здоров'я учнів основної школи. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: *зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки* / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2012. № 4 (20). С. 240–243. **7. Бабич В. І.,** Полулященко Ю. М. Визначення можливостей формування соціального здоров'я підлітків в контексті реформування фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2018. № 4 (318). С. 172–179. **8. Грибан Г. П.** Аналіз рухової активності студентів спеціального навчального відділення. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків, 2012. №2. С. 25–28. **9. Данилова Л. Н.** Физическое воспитание школьников в Канаде, Германии и США, или как выиграть Олимпиаду? *Физическое культура: воспитание, образование, тренировка*. 2010. № 5. С. 2–7. **10. Дослідження** мотивації навчання М. Гінзбурга. URL: https://vseosvita.ua/library/formuvanna-motivacii-navcalnoi-dialnosti-molodsih-skolariv-109709.html. **11. Іванченко Л. П.,** Пристинський В. М., Іванченко С. Г., Пристинська Т. М. Етапна технологія формування в учнів загальноосвітніх навчальних закладів мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури і спорту. *Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту ім. Т. Г. Шевченка.* 2018. № 152. Т. 2. С. 78–83. **12. Мотиви** навчання учнів практичних психологів м. Харкова.

URL : https://naurok.com.ua/vivchennya-motivaci-uchniv-4-7-klasiv-za-anketoyu-motivi-navchannya-uchniv-praktichnih-psihologiv-m-harkova-31471.html. **13. Навчальна** програма з фізичної культури для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів; за ред. Т. Ю. Круцевич [та ін.]. К., 2012. 294 с. **14. Навчальна** програма з фізичної культури для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів; за ред. Т. Ю. Круцевич [та ін.], М. В. Тимчик [та ін.]. К., 2017. URL: https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56135/. **15. Нестерова Т. В.,** Павлюк А. А. Структура мотивації до занять з фізичного виховання і спорту студентів виших навчальних закладів. *Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення.* К., 2014. С. 50–58. **16. Нова** українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. URL: http://nus.org.ua. **17. Осадчая Т. Ю.** Система контроля за достижениями учащихся в области физического воспитания в школах США. *Физическое воспитание студентов.* 2004. №2. С. 68–78. **18. Про освіту.** Закон України. К., 2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua. **19. Сапаргасимова А. Е.,** Плужнов А. Е. Физическое воспитание и спорт в странах западной Европы. *Естественнонаучные исследования*. 2017. URL: http://repo.kspi.kz/bitstream/handle/item. **20. Турчик І.,** Вацеба О., Бірюк С. Урок фізичної культури у системі початкової шкільної освіти Польщі. *Молода спортивна наука України*. 2009. Т. 2. С. 187–191. **21. Уваров Е. А.,** Белаид М., Яхяви С. Содержание программ физического воспитания в школах Европы и России. *Вестник Тамбовського университета.* 2017. Т. 22. Вып. 5 (169). С. 120–125. URL: https://cyberleninka.ru/article/v/soderzhanie-programm-fizicheskogo-vospitaniya-v-shkolah-evropy-i-rossii.

References

1. Amy, S. Ha, Chris Lonsdale, David R. Lubans and Johan Y. Y. Ng. (2018). Increasing students' physical activity during school physical education: rationale and protocol for the SELF-FIT cluster randomized controlled trial. *BMC Public Health, 18:11.* DOI: http://doi.org/10.1186/s12889-017-4553-8. **2. Claire M. Mowling,** Sheri J. Brock, Kim K. Eiler, & Mary E. Rudisill. (2004). Student Motivation in Physical Education Breaking down Barriers. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance, 75:6,* 40-45. DOI: http://dx.doi.org/10.1080/07303084.2004.10607256. http://dx.doi.org/10.1080/07303084.2004.10607256. **3. Izedin Mehmeti,** & Besim Halilaj. (2018). How to Increase Motivation for Physical Activity among Youth. *Sport Mont, 16 (1),* 29-30. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/322746555. DOI: http://doi.org/10.26773/smj.180206. **4. Andrew K.,** Richards R., & Chantal Levesque-Bristol. (2014). Student Learning and Motivation in Physical Education, Strategies. *Journal for Physical and Sport Educators, 27 (2),* 43-46. DOI: http://dx.doi.org/10.1080/08924562.2014.879431.

http://dx.doi.org/10.1080/08924562.2014.879431. **5. Saulius Sukys,** Daiva Majauskienė, Vida J. (2014). Cesnaitiene and Diana Karanauskiene Do Parents' Exercise Habits Predict 13–18-Year-Old Adolescents' Involvement in Sport? *Journal of Sports Science and Medicine, 13,* 522-528. http://www.jssm.org. **6. Babych, V. I.** (2012). Vyznachennya potentsialu navchal'noho predmetu «Fizychna kul'tura» u konteksti formuvannya sotsial'noho zdorov'ya uchniv osnovnoyi shkoly [Determining the potential of the subject «Physical Culture» in the context of the formation of social health of primary school students]. *Fizychne vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi – Physical education, sports and health culture in modern society, 4 (20),* 240-243. Lutsk: Volyn. nat. univ. Lesya Ukrainka [in Ukrainaian]. **7. Babych, V. I.,** & Polulyashchenko, Yu. M. (2018). Vyznachennya mozhlyvostey formuvannya sotsial'noho zdorov'ya pidlitkiv v konteksti reformuvannya fizychnoyi kul'tury u zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh [Identifying opportunities for the formation of social health of adolescents in the context of reforming physical education in secondary schools]. *Visn. Luhan. nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka: Pedahohichni nauky – Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University: Pedagogical Sciences, 4 (318),* 172-179 [in Ukrainaian]. **8. Hryban, G. P.** (2012). Analiz rukhovoyi aktyvnosti studentiv spetsial'noho navchal'noho viddilennya [Analysis of motor activity of students of special educational department]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports, 2,* 25-28. Kharkiv [in Ukrainaian]. **9. Danilova, L. N.** (2010). Fizicheskoe vospitanie shkol'nikov v Kanade, Germanii i SSHA, ili kak vyigrat' Olimpiadu? [Physical education of schoolchildren in Canada, Germany and the USA, or how to win the Olympics?]. *Fizicheskoe kul'tura: vospitanie, obrazovanie, trenirovka – Physical culture: upbringing, education, training, 5,* 2-7 [in Russian]. **10. Doslidzhennya** motyvatsiyi navchannya M. Hinzburha [Research of motivation of M. Ginzburg's training]. Retrieved from https://vseosvita.ua/library/formuvanna-motivacii-navcalnoi-dialnosti-molodsih-skolariv-109709.html [in Ukrainaian]. **11. Ivanchenko, L. P.,** Prystynsky V. M., Ivanchenko S. G., & Prystynska T. M. (2018). Etapna tekhnolohiya formuvannya v uchniv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv motyvatsiyno-tsinnisnoho stavlennya do fizychnoyi kul'tury i sportu [Stage technology of formation of motivational and value attitude to physical culture and sports in students of secondary schools]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho un-tu im. T. H. Shevchenka – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named after T. G. Shevchenko, 152, 2,* 78-83 [in Ukrainaian]. **12. Motyvy** navchannya uchniv praktychnykh psykholohiv mista Kharkova [Motives for teaching students of practical psychologists in Kharkiv]. Retrieved from https://naurok.com.ua/vivchennya-motivaci-uchniv-4-7-klasiv-za-anketoyu-motivi-navchannya-uchniv-praktichnih-psihologiv-m-harkova-31471.html [in Ukrainaian].

13. Navchal'na prohrama z fizychnoyi kul'tury dlya 5-9 klasiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv [Physical education curriculum for grades 5-9 of secondary schools]. (2012). For order. T. Yu. Krutsevich [etc.]. K. [in Ukrainaian]. **14. Navchal'na** prohrama z fizychnoyi kul'tury dlya 5-9 klasiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv [Physical education curriculum for grades 5-9 of secondary schools]. (2017). For order. T. Yu. Krutsevich [etc.], M. V. Timchik [etc.]. K. Retrieved from https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56135/ [in Ukrainaian]. **15. Nesterova, T. V.,** & Pavlyuk, A. A. (2014). Struktura motyvatsiyi do zanyat' z fizychnoho vykhovannya i sportu studentiv vyshykh navchal'nykh zakladiv [The structure of motivation for physical education and sports for students of higher educational institutions]. *Fizychna kultura i sport u suchasnomu suspilstvi: dosvid, problemy, rishennia – Physical culture and sports in modern society: experience, problems, solutions*. (Pp. 50-58). K. [in Ukrainaian]. **16. Nova** ukrayins'ka shkola: osnovy Standartu osvity [New Ukrainian school: basics of the Education Standard]. (2016). Lviv. Retrieved from http://nus.org.ua [in Ukrainaian]. **17. Osadchaya, T. Yu.** (2004). Sistema kontrolya za dostizheniyami uchashchihsya v oblasti fizicheskogo vospitaniya v shkolah SSHA [Physical Education Student Achievement Monitoring System in US Schools]. *Fizicheskoe vospitanie studentov – Physical education of students, 2*, 68-78 [in Russian]. **18. Pro osvitu.** Zakon Ukrainy [About education. Law of Ukraine]. (2017). K. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua [in Ukrainaian]. **19. Sapargasimova, A. E.,** & Pluzhnov, A. E. (2017). Fizicheskoe vospitanie i sport v stranah zapadnoj Evropy [Physical education and sports in Western Europe]. *Estestvennonauchnye issledovaniya – Natural science research*. Retrieved from http://repo.kspi.kz/bitstream/handle/item [in Russian]. **20. Turchyk I.,** Vatseba, O., & Biriuk S. (2009). Urok fizychnoi kultury u systemi pochatkovoi shkilnoi osvity Polshchi [Physical education lesson in the system of primary school education in Poland]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy – Young sports science of Ukraine, 2*, 187-191 [in Ukrainaian]. **21. Uvarov, E. A.,** Belaid, M., & Yahyavi, S. (2017). Soderzhanie programm fizicheskogo vospitaniya v shkolah Evroppy i Rossii [Content of physical education programs in schools in Europe and Russia]. *Vestnik Tambovs'kogo universiteta – Tambov University Bulletin, 22, 5 (169)*, 120-125. Retrieved from https://cyberleninka.ru/article/v/soderzhanie-programm-fizicheskogo-vospitaniya-v-shkolah-evropy-i-rossii [in Russian].

Бабич В. І., Пристинский В. М., Дубовой О. В., Зайцев В. О., Дубовой В. В. Аналіз навчальних програм щодо вмотивованості молодших підлітків до занять фізичною культурою в контексті реформування системи загальної середньої освіти

Стаття присвячена проблемі виявлення оновленого змісту навчальних програм на вмотивованість молодших підлітків до занять фізичною культурою. За допомогою сукупності методів дослідження

(контент-аналізу нормативно-правових документів, систематизації, порівняння та узагальнення даних науково-методичної літератури та Інтернет-джерел, педагогічні спостереження, інтерв'ю, бесіди, анкетування, методи математичної статистики) було встановлено, що за змістом і структурою оновлені програми з навчального предмету «Фізична культура» в 2012 р. та 2017 рр. мають суттєві переваги порівняно з програмою 2008 р. щодо формування в молодших підлітків мотивації до занять фізичною культурою. Встановлено, що важливим чинником позитивного впливу на вмотивованість молодших підлітків до занять фізичною культурою є як удосконалення змістовної складової програми так і системи оцінювання навчальних досягнень учнів, що відіграє роль стимулюючого чинника до занять фізичною культурою.

Ключові слова: молодші підлітки, вмотивованість, предмет «Фізична культура», заклади загальної середньої освіти, навчальні програми.

Бабич В. И., Пристинский В. Н., Дубовой А. В., Зайцев В. А., Дубовой В. В. Анализ учебных программ по мотивированности младших подростков к занятиям физической культурой в контексте реформирования системы общего среднего образования

Статья посвящена проблеме выявления обновленного содержания учебных программ на вмотивированность младших подростков к занятиям физической культурой. С помощью совокупности методов исследования (контент-анализа нормативно-правовых документов, систематизации, сравнение и обобщение данных научно-методической литературы и Интернет-ресурсов, педагогические наблюдения, интервью, беседы, анкетирование, методы математической статистики) было установлено, что по содержанию и структуре обновленные программы по учебному предмету «Физическая культура» в 2012 г. та 2017 г. имеют существенные достоинства в сравнении с программой 2008 г. касательно формирования у младших подростков мотивации к занятиям физической культурой. Установлено, что важным компонентом позитивного влияния на мотивованость младших подростков к занятиям физической культурой является как усовершенствование содержательной составляющей программы, так и системы оценивания учебных достижений учеников, что играет роль стимулирующего фактора к занятиям физической культурой.

Ключевые слова: младшие подростки, вмотивированность, предмет «Физическая культура», учреждения общего среднего образования, учебные программы.

Babych V., Pristinsky V., Dubovoy O., Zaitsev V., Dubovoy V. Analysis of Educational Programs on the Motivation of Young Adolescents to Physical Education in the Context of Reforming the System of General Secondary Education

The article is devoted to the problem of identifying the updated content of educational programs on the motivation of younger adolescents to engage in physical education. Using a set of research methods (content analysis of legal documents, systematization, comparison and generalization of data of scientific and methodical literature and Internet sources, pedagogical observations, interviews, conversations, questionnaires, methods of mathematical statistics) it was found that the content and structure of the updated curriculum «Physical Education» in 2012 y. and 2017 y. has significant advantages over the program of 2008 y. on the formation of younger adolescents' motivation to engage in physical culture. Content analysis of physical education curricula (until 2012), as well as questionnaires, interviews, surveys and interviews with students showed, that is the reason for the low growth rate of motivation of younger adolescents to exercise there are both ingrained requirements for the assessment of student achievement and non-orientation of the subject curriculum «Physical Education» to take into account the wishes, interests and individual characteristics of the latter. Installed, that is an important factor in positively influencing the motivation of younger adolescents to physical education classes is both the improvement of the content component of the program and the system of assessment of student achievement, which plays the role of a stimulating factor for physical education.

Key words: younger adolescents, motivation, subject «Physical Education», general secondary education institutions, educational programs.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2021 р.
Прийнято до друку 30.04.2021 р.
Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.